

AMERIKAI "ÚJ BEVÁNDORLÓK" ANTROPOMETRIAI VIZSGÁLATA, 1908–1911

Frank Tibor

Eötvös Loránd Tudományegyetem Amerikanisztika Tanszék, Budapest

FRANK, T.: Anthropometric survey of 'New' US immigrants, 1908–1911. Based partly on hitherto unpublished archive material from the American Philosophical Society Archives, this article presents an anthropometric study by Franz Boas, carried out in 1908–1911 for the US Immigration Commission, set up jointly by Congress and President Theodore Roosevelt to investigate the 'new' immigration from Eastern and Southern Europe. Boas's voluminous Changes in Bodily Form of Descendants of Immigrants was published in 1911. Boas examined some 17.821 'new' immigrants in New York City from the Austro-Hungarian Monarchy, the Russian Empire, and Southern Italy. His team investigated "the modifications that develop in the children of the immigrants born abroad, and the further changes which take place in the children of the immigrants born in this country . . ." In the second generation Boas identified "a change in type indicating apparently an approach to the American type." Based on anthropometric results largely unexpected even for himself, Boas added his much quoted and much challenged humanistic message: "All the evidence is now in favor of a great plasticity of human types, and permanence of types in new surroundings appears rather as the exception than as the rule."

Key words: Franz Boas; Anthropometry; "New" US immigrants.

Franz Boas (1858–1942), a modern antropológia tudományának egyik megteremtője és máig talán legsokoldalúbb alakja, 1882-től, Berlinbe kerülve kapcsolódott be az ottani Antropológiai Társaság munkájába. Itt tanult *antropometriát* a korszak kiemelkedő antropológusától, Rudolf Virchowtól. Berlini helyzetével azonban csak tudományosan volt elégedett: Bismarck Németországának antiliberális klímája és alig leplezett antiszemitizmusa politikailag elidegenítette hazájától. Egyik kutatóútjáról visszaindulván, 1887 januárjában megállt New Yorkban, felvette az amerikai állampolgárságot, állást vállalt a *Science* segédszerkesztőjeként, megnősült, és letelepedett az Egyesült Államokban (Lesser 1968; Boglár 1975).

Boas hosszú és rendkívül termékeny amerikai pályafutásának számos kiemelkedő teljesítménye volt: különösen behatóan foglalkozott az észak-amerikai indiánok nyelvével, mitológiájával, kultúrájával és általában a "primitív ember" gondolkodásmódjával. Talán egyik munkája sem váltott ki azonban olyan egyetemes érdeklődést és tudományos szenzációt, mint az 1908–1909-ben írott és teljes formájában 1911-ben publikált könyve az Európából az Egyesült Államokba vándorlók leszármazottainak testi változásairól. E könyve számunkra különösképpen érdekes, mert több közép-, kelet- és dél-európai bevándorló csoport között *amerikai magyarok, illetve gyermekeik antropometriai vizsgálatára is épült.*

A *Changes in Bodily Form of Descendants of Immigrants* New Yorkban letelepedett "új" (azaz, a korszak fogalomtárában, alacsonyabbrendű) bevándorlók gyermekeinek antropológiai értékelését végezte el (Boas 1911). Noha Boas vizsgálata az amerikai kongresszus bevándorlási bizottsága, a William P. Dillingham szenátor által vezetett és nevét is viselő *Immigration* (vagy Dillingham) *Commission* közvetlen megrendelésére készült, a bizottságot, sőt magát a tudós szerzőt is meghökkentő vizsgálati eredményeket hozott.

Az Egyesült Államok kongresszusa 1907. február 20-án állította fel a tíz tagú *Immigration Commission*-t, melynek tagjai között igen befolyásos szenátorok és

kongresszusi képviselők voltak, így többek között Henry Cabot Lodge Massachusets-i szenátor. Az időpont és a bizottság tagjainak kiválasztása nem volt véletlen: a milliányi "új" bevándorló az Osztrák-Magyar Monarchiából, a cári Oroszországból, Romániából és Dél-Itáliából riadalommal töltötte el a 17–19. századi "ősbevándorlók" leszármazottait, azaz a "fehér-angolszász-protestáns" Amerikát. Az újonnan érkezőkben alacsonyabbrendű emberi "fajok" képviselőit, asszimilációra és demokratikus, önkormányzó államépítésre biológiailag alkalmatlan és ezért nem kívánatos jövevényeket láttak (Frank 1992, 1993). A szociáldarwinizmus tanai Amerikában gyorsan és széleskörűen terjedtek, és Herbert Spencer vagy Ernst Haeckel hamar követőkre talált amerikai egyetemi és politikai körökben; befolyásuk leginkább William Graham Sumner munkásságán érzékelhető (Sumner 1963). A Dillingham-bizottság felállítása is a rasszizmus és a szociáldarwinizmus tételeinek egyre erőteljesebb térhódítását és komolyanvételét jelezte az amerikai politikai gondolkodásban.

E tendencia olyan markánsá vált a 20. század első éveiben, hogy a többszörös elnökjelölt és később, Wilson idején külügyminiszter William Jennings Bryan (1860–1925) már egyenesen Darwintól és nem is a csupán a szociáldarwinistáktól igyekezett óvni a társadalmat. Mások, így legelsősorban Theodore Roosevelt elnök (1858–1919), az angolszász szempontból romló születési arányszámoktól és az angol–amerikai "faj" lassú kihalásától féltették az amerikai nemzetet (Hofstadter 1955, 200; 189). Henry Cabot Lodge (1850–1924), az elnök barátja és hosszú időn át befolyásos tanácsadója statisztikai táblázatokkal bizonyította, hogy 1868 és 1907 között nem csupán a bevándorlók összlétszáma nőtt meg évi 138 840-ről 1285 349-re, hanem alapvetően megváltozott a *bevándorlás nemzeti és fajtabeli összetétele* is. Miközben az évenkénti angol, skót, ír, német és skandináv bevándorlás inkább stagnált vagy csökkent, *drámaian megsokszorozódott az Osztrák-Magyar Monarchiából, Olaszországból, a lengyel területekről és Oroszországból érkezők száma* (Lodge 1908).

"Azzal a problémával kell szembenéznünk," írta Lodge, "hogy vajon képesek leszünk-e asszimilálni e hatalmas embertömeget, képesek leszünk-e elfogadtatni velük kormányzási eszményeinket és politikai szokásainkat, és hogy vajon képesek leszünk-e fenntartani munkásaink bér- és életszínvonalát a népességnek ilyen roppant arányú és gyors növekedése közben" (Lodge 1908). Lodge szenátor a bevándorlási politika felülvizsgálatát követelte, és restriktív törvényhozást sürgetett.

A kongresszusi Dillingham-bizottság működésének *kutatási* végterméke a hatalmas, 42 vaskos kötetre terjedő Dillingham-jelentés lett, amely valószínűleg minden idők legszerteágazóbb és legalaposabb migrációs tanulmánya, illetve adattára. A bizottság tevékenységének *politikai* végeredménye a bevándorlási kvótát meghonosító, hírhedt, 1921-es *Dillingham Bill*, mely évtizedekre új, szigorú statisztikai korlátok közé terelt rendet szabott az amerikai bevándorlásnak.

Boas kutatási tervzetetének első vázlata 1908. március 19-ről maradt ránk: 120 000 személy vizsgálatát javasolta, 20 vizsgálóbiztos segítségével, 3000 munkanapon. Boas igen részletesen indokolta javaslatát, melyet J. W. Jenkshez, a Bizottság titkárához intézett, 1908. március 23-i levelében fogalmazott meg:

"[...] Az utóbbi tíz évben felfigyelhettünk a bevándorló népesség összetételének megváltozására. A magas, szőke északnyugat-európai típus helyett kelet-, közép- és dél-európai típusokhoz tartozó embertömegek özönlenek országunkba; és joggal vetődött fel a kérdés, hogy vajon a fizikai típus változása befolyásolja-e majd azt a csodálatos egységesítő erőt, amelyet nemzetünk oly hosszú időn át képes volt felmutatni." A

kutatásnak, folytatta Boas, elsősorban azt kell vizsgálnia, hogy "a bevándorlás milyen szelekcióhoz vezet; hogy a bevándorlók külföldön született gyermekeinél milyen változások következnek be, hogy a bevándorlóknak immár ebben az országban született gyermekeinél milyen további változások figyelhetők meg, és hogy milyen hatással járnak ebben az országban a vegyes házasságok" (Boas Papers/J. W. Jenks 1908).

Boas ugyanebben a levélben körvonalazta Jenksnek a tervezett kutatás alapkérdéseit és hipotéziseit is. "Az Európában és Amerikában gyűjtött adatok egybevetése azt mutatja, hogy az amerikai gyorsabban és kedvezőbb módon fejlődik, mint az európai. Nem tudjuk, hogy vajon az északnyugat-európai típus asszimilációs ereje, amelynek köszönhetően gyakorlatilag minden észak- és közép-európai nemzetiség asszimilálódott, ugyanolyan hatással lesz-e a kevésbé közvetlen rokonságban álló kelet-európai és dél-európai típusokra" (Boas Papers/J. W. Jenks 1980).

Amint azt J. W. Jenks-szel folytatott levelezése kellően dokumentálja, Boas nem volt elfogult azokkal a népcsoportokkal szemben, amelyeket vizsgálni készült. Tervében a "faj" kifejezés helyett tudatosan a "típus" vagy a "faji típus" kifejezéseket alkalmazta mint általános embertani kategóriát.

A vizsgálat tervét a Bevándorlási Bizottság végül 1908 kora májusában hagyta véglegesen jóvá. Boas azonnal munkához látott. Engedélyt kapott, hogy munkacsoportjával a New York-i *Ellis Island* bevándorló állomásán felméréseket végezzen "a különböző fajok fizikai tulajdonságaira vonatkozóan." Júniusban a vizsgálat már teljes lendülettel folyt New York iskoláiban is (Boas Papers/J. W. Jenks 1908).

Boas megkísérelte felkelteni itáliai és osztrák–magyar kollegáinak érdeklődését a vizsgálat iránt, és 1908 nyarának második felében Európába utazott. Lembergben (Lvov), Rómában, majd Drezdában és Berlinben tárgyalt az együttműködés lehetséges formáiról, összehasonlítható kutatási mintákról. Boas berlini jelentése sürgette a migrációkutatás komparatív kiterjesztését olyan európai térségekre, ahonnan a bevándorlók eredetileg elszármaztak (Boas Papers/J. W. Jenks 1908). Noha a nemzetközi összehasonlító vizsgálat a jelek szerint nem valósult meg, 1908 végétől Boas az iskolásgyermekek szüleire is kiterjesztette vizsgálatát, és e célból külön kérdőívet dolgozott ki.

A Bevándorlási Bizottság vizsgálódásainak anyagi alapjait az amerikai kongresszus által biztosított költségvetési keretek képezték. A törvényhozás azonban időnként drasztikusan csökkentette a már megítélt összegeket, és ez természetesen igen megnehezítette az eredetileg kitűzött kutatási célok elérését. Boas rendszeres jelentései híven tükrözik vizsgálati eredményeinek és a reájuk alapozott új felismeréseinek állandó gyarapodását. Hogy a Bizottságtól több pénzt kaphasson, 1909. március 11-én igen részletes munkabeszámolót készített, benne a vizsgálat történetével, főbb eredményeivel:

"1. A bevándorlók leszármazottai fejlettebbek és korábban is indultak fejlődésnek, mint maguk a bevándorlók.

2. Az amerikai körülmények hatása annál erősebb, minél több idő múlt el a szülők bevándorlása és gyermekeiknek ebben az országban történt megszületése között.

3. A második generációban megfigyelhető változások nem korlátozódnak a fejlődés ütemére, hanem változást figyelhetünk meg a típusban is, amelyik közelíteni látszik az amerikai típushoz." (Boas Papers/J. W. Jenks 1909).

1909 tavaszán Boas szükségesnek érezte, hogy a bevándorlók harmadik generációjára vonatkozó adatokat is hozzátegyen a korábbiakhoz.

1909 decemberének közepén Boas értesült a Dillingham Bizottság számára készített előzetes jelentésének visszhangjáról. Jenks hozta a jó hírt: "Nagyon tetszik nekik. Úgy kerül nyomdába, ahogy van." Mégis, közvetlenül 1909 karácsonya előtt a Bizottság elrendelte Boas valamennyi beosztottjának elbocsátását, 1910. január 1-i hatállyal. Boas kétségbe volt esve és nem látott kiutat: "Abszurdnak látszik, hogy miközben mindez az anyag a kezemben van, ne tudjam feldolgozni. — Minthogy oly sok időt és energiát fektettem ebbe a dologba, és minthogy az eredmények olyan érdekesek mind tudományos, mind pedig gyakorlati szempontból, mindent el akarok követni, hogy folytatni tudjam ezt a vizsgálatot . . ." (Boas Papers/J. W. Jenks 1909).

Hogy minél meggyőzőbben érvelhessen a Kongresszus előtt, Boas még egy lényegeset hozzátett a pénzügyi támogatásra méltónak tartott problémák sorához. Igen érzékeny pontot érintett, amikor kifejtette: vizsgálata közvetlenül kapcsolódik "a különféle típusok keveredésének problémájához, . . . különösen a feketék és fehérek keveredésének kérdéséhez." "Általánosságban szólva, az előttünk álló kérdés az, hogy vajon helyesebb-e fenntartani egy iparilag és társadalmilag alacsonyabbrendű, nagy fekete népeiséget, avagy inkább bátorítsuk e nagy népeiség világosabbá válásának fokozatos folyamatát a fehér vér beáramlásával." (Boas Papers/J. W. Jenks 1909).

Folytatólagos anyagi támogatást keresve Boasnak sikerült találkoznia Henry Cabot Lodge szenátorral is, és — 1910 novemberének közepén — körvonalazta további kutatási tervét a szenátor számára.

Franz Boas tudatában volt saját kutatása korlátainak is. A *Bureau of American Ethnology* vezetőjének, F. W. Hodge-nak írott levelében már 1910-ben sorra vette a hiányokat: "Szükségesnek találtam, hogy a fontos probléma egy nagyon kis részére korlátozódjak, nevezetesen a New York-i környezetnek az Európa különböző részeiből érkező bevándorlókra gyakorolt hatására. Lehetetlen volt a vizsgálatot kiterjeszteni az Egyesült Államok más részeire, vidéki és városi közösségekre, ahogyan ez szükséges lett volna. Nem volt módom arra sem, hogy elvégezzem a szükséges kontrollvizsgálatokat Európában vagy hogy kiterjesszem a vizsgálódást a kórházakra, ami a jelenség tiszta megértése szempontjából a legnagyobb jelentőségű dolog lett volna." (Boas Papers/F. Hodge 1910).

Emellett Boas instrukcióit a kérdezőbiztosok nem mindig tudták végrehajtani. Az olaszok közül például Boas eredetileg kizárólag a szicíliaiakat és az itáliai félsziget legdélibb végéről érkezetteket kívánta vizsgálatába vonni, de a nápolyiak olyan mértékben összekeveredve éltek a szicíliaiakkal New York-ban, hogy az elkülönített adatfelvétel szinte lehetetlen volt. Számunkra érdekes, hogy a magyar anyag úgyszólván véletlenül került a felmérésbe: "A csehek esetében az volt a kívánságom, hogy a vizsgálat a lehető legszűkebben e nemzetiségre korlátozódjék, mivel a szlovákok, magyarok, lengyelek és rutének származásának azonosítása komoly nehézségekbe ütközött. Sajnos, az a terület, amelyet az egyik kérdezőbiztos felkeresett, nagyon nagy mértékben magyar és szlovák volt, nem pedig cseh, és mielőtt a felmérési tervben változást lehetett volna eszközölni, nagy magyar anyagot gyűjtöttek. A szlovák és a magyar anyag nagy részét Magyarország északnyugati részéről bevándorolt családoktól gyűjtötték, és ezért ki volt zárva, hogy e két nemzetiség között különbséget lehessen tenni" (Boas 1911, 83). J. W. Jenkshez írott, 1910. február végén kelt levele szerint Boas ugyanakkor a magyar anyagot a csehek, a nápolyiak és a skótok körében gyűjtött adatokkal egyenértékűnek tekintette, és további feldolgozását a Bevándorlási Bizottság szempontjából elsődlegesnek nevezte (Boas Papers/J. W. Jenks 1910).

Boas egy előzetes vizsgálatban összehasonlította a cseh, a magyar és a szlovák, illetve a lengyel bevándorlók antropometriai adatait, és ezeket oly mértékben hasonlónak találta, hogy először együttesen akarta kezelni e közép-európai immigráns csoportokat, de végül a vizsgálati anyag egyöntetűsége érdekében a csoportokat elkülönítve is értékelte. "A két utóbbi csoport szám szerint kicsi, de eredményeik egyeznek a csehektől nyertekkel" (Boas 1911, 83).

Érdekes adatokat közöl Boas a magyarok és szlovákok kombinált csoportjának fejindexéről. E fontos antropometriai mutató *szinte minden vizsgált magyar/szlovák évjáratban kisebb volt az Amerikában születettek esetében, a Magyarországon születettekhez képest* (Boas 1899; 1903; 1907). Csak sajnálhatjuk, hogy noha Török Aurél Magyarországon Boasnál korábban kezdte antropometriai munkálatait és előbbre is járt módszertani tekintetben, 31 éves budapesti professzori pályafutása során kissé steril elméleti és metodológiai munkája mellett tulajdonképpen elhanyagolta a magyar és a magyarországi népcsoportok, embertípusok, "a magyar faj" antropológiai tanulmányozását. Így noha a magyar antropológiai iskola a kranioметрия módszertanának tekintetében élenjárt, nem maradt ránk e korszakból olyan érdemleges adatközlés vagy éppen adattár, amelyet Boas vizsgálatával egybevetethetnénk (Frank 1987).

Boas összefoglalóan megállapította: "A csehek, a szlovákok és a magyarok, valamint a lengyelek, akik a közép-európai típust képviselik, egyforma változásokat mutatnak. E típus Amerikában született leszármazottai között a testmagasság növekszik, és a fejnek mind a hossza, mind pedig szélessége csökken" (Boas 1911, 55, vö. 57).

Az igen kiterjedt mintán végzett embertani vizsgálat során nagyszámú, jelentős részükben közép-kelet-európai bevándorlót kérdeztek meg: összesen 17 821 New York-i lakost, köztük több mint 3000 csehet és 800 magyart, illetve szlovákot (Boas 1911, 84). A sok tízezer mérésből adódó legfőbb következtetést Boas mindjárt 1911-ben kinyomtatott zárójelentésének első mondatában közölte: "A legtöbb megvizsgált európai típus esetében a fejforma, amelyet mindig az emberi faj legstabilabb, legváltozatlanabb tulajdonságaként értékeltünk, messzemenő változásokon megy keresztül, melyek összefüggnek az emberek átkerülésével Európából az amerikai földre. Így például a kelet-európai zsidónak eredetileg erősen kerek feje itt megnyúlik; a délolaszé, akinek Itáliában kifejezetten hosszú volt a feje, itt megrövidül; így tehát ebben az országban — már ami a fej kerekességét illeti — mindketten egy uniform típus irányába változnak."

"Ez a legtöbbit mondó tény, amelyet a vizsgálat felfedett, mivel azt mutatja, hogy új körülmények között egy fajnak még azon tulajdonságai sem maradnak változatlanok, amelyek az óházában a legállandóbbnak bizonyultak; és arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ha a testnek ezek az ismérvei megváltoznak, akkor a bevándorlók egész testi és lelki felépítése megváltozhat. Ezek az eredmények olyan határozottak, hogy amíg ez ideig jogunkban állt feltételezni az emberi típusok állandóságát, most minden bizonyíték az emberi típusok nagyfokú plaszticitására utal, és a típusok állandósága új körülmények között inkább kivételnek, mint szabálynak tűnik" (Boas 1911, 5).

Boas új tételeit összehasonlító vizsgálatokra építette, melyek során egybevetették egy bizonyos embertípus különféle képviselőit: a külföldön születetteket, az Amerikában az anya érkezése utáni tíz éven belül születetteket, illetve a tíz vagy annál több évvel az anya érkezése után születetteket. "Úgy tűnik, hogy minél régebben vannak itt a szülők, annál nagyobb a leszármazottak eltérése az európai típustól." (Boas 1911, 7).

Boas úgy látta, hogy kérdezőbiztosai nem követtek el több hibát, mint az amerikai népszámlálási biztosok általában szoktak (így értékelték a felmérést azok a munkatársai, akik mindkét fajta munkálatban rendszeresen részt vettek). Boas minden alapossága és körültekintése ellenére, mindjárt a jelentés közzététele után *heves amerikai sajtópolemikák és nemzetközi szakmai viták középpontjába került*. Boas visszautasította a napi sajtóban és a népszerű magazinokban megjelent, túlzó állításokat, melyek szerint ő valamiféle "új amerikai típus eredetét" fedezte volna fel. Pedig e vélemény igen hamar — méghozzá szakmai körökben is — elterjedt. R. S. Steinmetz professzor, Boas első egykorú bírálójának egyike már egyenesen "Az új emberfaj Amerikában" címmel írt cikket egy holland szaklapba (Steinmetz 1911). Őszerinte a Boas által megfigyelt változások azon degenerált típusok eliminálásának tulajdoníthatók, amelyek a kedvezőtlen európai feltételek között alakulnak ki, és ennek következtében a fejlettebb régi típusokhoz való visszatérésként foghatók fel. Boas fanyar válasza az volt, hogy "a bevándorlók életviszonyai sem kedvezőek," de hozzátette: "e feltevést érdemes lesz megvizsgálni mint a lehetséges okok egyikét."

Steinmetz mellett mindenekelőtt Paul R. Radosavljevich, Giuseppe Sergi és Gaston Backman antropológusok tették közzé szakmai ellenvetéseiket, és Boas az őt ért támadásokra az *American Anthropologist* hasábjain közzétett, terjedelmes vitacikkben válaszolt (Boas 1912). A legélesebb és Boas számára leginkább elfogadhatatlan bírálat a vezető amerikai embertani szakfolyóirat, az *American Anthropologist* 1911. július–szeptemberi számában jelent meg. Radosavljevich itt elsősorban módszertani hibákkal: számolási és mérési tévedésekkel, az antropometriai megfigyelések pontatlanságával és bizonyos típusú mérések elhagyásával vádolta Boast. Radosavljevich és más bírálók is elsősorban a *Boas-vizsgálat matematikai-statisztikai módszereit és eljárásait vitatták*, de Radosavljevich bevonta bírálatába az európai kivándorlók fizikai tulajdonságainak kérdését is, amellyel pedig Boas — noha a kivándorlók közötti szelekciós folyamatot igen lényegesnek tekintette — e vizsgálatban nem foglalkozott. Radosavljevich végül kicsinylően (noha nem minden alap nélkül) hozzátette: "A Boas által talált különbségeket, ha van egyáltalában értelmük, csak a különféle csoportok közötti, normális különbségek közé sorozhatjuk, úgy ahogyan azok valamely nép különféle részei között gyakran megfigyelhetők."

Boas válaszul mindenekelőtt meghatározta a *típus* általa használt matematikai-statisztikai fogalmát, "amely tisztán leíró jellegű és nem tartalmaz — homogén vagy sokforrású eredetére vonatkozó — elméleti utalásokat", és amelynek pontos leírása megköveteli, hogy közöljük minden olyan forma megjelenésének egzakt, relatív gyakoriságát, amely a típushoz tartozik." Boas megállapította, hogy "a gyakoriság eloszlásának egzakt megállapítása gyakorlatilag lehetetlen". Ezért a számtani középértéket jelölte meg, mint amely valamennyi megfigyelés egyenértékű számbevételére alkalmas. Állást foglalt amellet is, hogy a középérték és a variabilitás nemcsak az eloszlás kifejezésére alkalmasak, de "egyetlen pillantásra tisztább képet adnak a sorozat jellegéről, mint a megfigyelt gyakoriságok kényelmetlen, táblázatos közlése" (Boas 1912, 543–545).

Giuseppe Sergi a *Rivista Italiana di Sociologia* vitacikkében csatlakozott Radosavljevich kritikájához. Kételyét fejezte ki aziránt, hogy vajon lehet-e az Európában, illetve az Egyesült Államokban született vizsgálati személyek *szülei közötti különbségek* ismerete nélkül érvényes megállapításokhoz jutni. Boas megfontolandónak ítélte az olasz kutató figyelmeztetését, amely a különféle népcsoportok pályázási

szokásai és a fejforma kialakulása közötti összefüggésre vonatkozott. Megjegyezte azonban, hogy míg az izraelita bevándorlók származási országukban, illetve az Egyesült Államokban eltérő ágyazási és pólyázási szokásokat követnek, ilyenféle különbségek a szicíliai bevándorlók otthoni és amerikai szokásai között nem mutathatók ki, a fejforma mégis változik.

Giuseppe Sergi támadta a Boas-vizsgálat biológiai alapjait is, amikor kizárta az örökletes tulajdonságokat hordozó sejtplazma hirtelen változásának lehetőségét, és a vizsgált jelenséget a bevándorlók típusainak eltérő termékenységével vagy halálozási mutatóival próbálta magyarázni. Sergi igyekezete arra irányul — írta Boas —, hogy "a jelenséget a természetes kiválasztódással magyarázza, és próbálkozásának sikerét én, ahogyan már mondtam, rendkívül kétesnek tartom" (Boas 1912; 554, 558, 560).

Többekkel együtt Gaston Backman vetette fel Boas ellenében, hogy az általa regisztrált változásoknak tulajdonképpen egyszerű okai vannak: "... a ténylegesen fontos faktort nem a speciális amerikai körülmények jelentik, hanem az áttérés a vidéki életről a városi életre, amin a bevándorlók leszármazottai keresztülmentek." Boas válaszában határozottan kiállt amellett, hogy "ameddig a megfigyelt változások okait nem ismerjük, a típusok plaszticitásáról kell beszélnünk (szemben állandóságukkal), e kifejezésbe belefoglalva mindennemű ok által kiváltott változásokat — legyen az a szelekció, a születés előtti vagy utáni növekedés okozta változás, vagy az egyén örökletes tulajdonságaiban bekövetkezett változás" (Boas 1912; 556–557).

A bevándorlók gyermekeinek antropometriájára Boas először talán máig leghíresebb könyvében, az 1914-ben, Lipszében megjelent *Kultur und Rasse*-ban tért részletesen vissza. Az európai olvasóközönség e műből értesülhetett először (és azután sok nyelven és sok kiadásban) a nagyarányú New York-i vizsgálatról. A testi változások végső magyarázatául Boas e munkájában is az *emberi típusok plaszticitását* jelölte meg, és *felvetette a szellemi képességeknek a testiekénél is nagyobb környezeti befolyásolhatóságát* is (Boas 1914).

Boas lehangosabb kritikusa Madison Grant volt, akinek nagyhatású könyve, az először 1916-ban, tehát nem sokkal Boas vizsgálata után kiadott *The Passing of the Great Race* 1930-ra már negyedik kiadásban jelent meg. Grant küldetésének tekintette a küzdelmet a "fehér faj" tiszta és romlatlan fennmaradásáért. Könyvében külön fejezetet szentelt "A faj fizikai alapjai"-nak, és itt lendületes és gyilkos támadást intézett Boas ellen (Grant 1916; 4th ed. 17–24). Grant később az *American Eugenics Society* (Amerikai Eugenikai Társaság) Szelektív Bevándorlási Bizottságának (*Committee on Selective Immigration*) elnöke lett.

Az idős Boas utoljára 1936-ban, a tekintélyes amerikai természettudományos hetilap, a *Science* hasábjain értekezett "az amerikai környezet hatásáról a bevándorlókra és leszármazottaikra". Itt már hivatkozhatott H. L. Shapiro megfigyeléseire japánok Hawaii-ban született leszármazottairól. Az ember Shapiro nyomán "dinamikus organizmusként jelenik meg, amely bizonyos körülmények között nagyon lényeges változásokra képes egyetlen generáción belül." Ekkorra már más, japánokra vonatkozó vizsgálatok is Boast igazolták, így elsősorban Leslie Spier 1929-es összehasonlító tanulmánya japánok Japánban, illetve az Egyesült Államokban született gyermekeinek egybevetéséről (Boas 1936).

Boas további vizsgálati adatokat idézett az emberi viselkedés környezeti befolyásolhatóságáról. Úgy találta, hogy az általában genetikusnak tekintett viselkedési formák (mint a motorikus szokások, a jellegzetes emberi tartás és gesztikuláció) is

jelentősen megváltoznak például olasz vagy zsidó bevándorlók amerikanizálódása során. A környezeti befolyás erejének további példaként a pszichózisok számának és jellegének változásairól szolt az Egyesült Államokban, melyet olasz, ír és német bevándorlók között tanulmányoztak. Az elmebetegségek karaktere már az úgynevezett "második nemzedékben" az amerikai standard irányában változott.

Lehetetlen nem észrevenni azt az ellentmondást, amely a Dillingham-jelentést életre hívó kongresszusi akarat és az amerikai politikában az "új" bevándorlók ellen forduló közszellem, illetőleg Franz Boas tudományos vizsgálatának szelleme és végeredménye között feszül. Hogyan fért össze Boas elfogulatlan tudományos szemlélete és vizsgálata, mely a bevándorlókat potenciálisan még fizikumukban is alkalmasnak látta az amerikanizálódásra, azzal a politikai magatartással, melyet a Bevándorlási Bizottság képviselt, és amely köztudottan az "új" emigránsok ellen fordult, és hosszú távon a restriktív *Dillingham Bill*-t készítette elő? Hogyan ítélték meg a kelet-európai bevándorlás politikai ellenfelei Boas fajelmélet helyett "a típusok plaszticitását" hirdető, humánus antropológiáját? Eleve meggondolkoztató már éppen Boas felkérése az antropológiai vizsgálat lebonyolítására és értékelésére, hiszen, szakkörökben legalábbis, őróla már akkorra köztudott volt, hogy vélt "faji" jellegzetességek alapján nem tesz különbséget embercsoportok vagy egyének között. A kongresszusi bizottság általában elfogultnak tekintett, hatalmas jelentéséből mindenesetre kiválik Boas kötete, amely befolyásolta nemcsak a bevándorlók "americanizálódásának" ideológiáját, hanem a potenciális "új" "amerikai" "faj" létezésével kapcsolatos tudományos és politikai gondolkodást is.

Boas itt ismertetett vizsgálatával is azon dolgozott, hogy tudományos alapot teremtsen a rasszisták tudománytalan és társadalmilag veszélyes nézeteinek leküzdésére. Munkássága lényeges elemekkel járult hozzá az amerikai emberkép, sőt végső fokon az amerikai nemzetfogalom átalakulásához, demokratizálásához is.

*

Jegyzet: E közlemény az *Ethnographia*-ban hamarosan megjelenő, terjedelmes tanulmányom néhány, antropometriai szempontból érdekes vonatkozását mutatja be, átdolgozott és kiegészített formában.

*

Közlésre beérkezett: 1994. január 31-én.

Irodalom

- Franz Boas Papers. American Philosophical Society Archives, B/B61, Philadelphia, PA, USA.
Boas, F (1899) The Cephalic Index. — *American Anthropologist*, N. S. 1; 448—461.
Boas, F (1903) Heredity in Head Form. — *American Anthropologist*, N. S. 5; 530—538.
Boas, F (1907) Heredity in Anthropometric Traits. — *American Anthropologist*, N. S. 5; 453—469.
Boas, F (1911) *Changes in Bodily Form of Descendants of Immigrants*. — Senate Documents, 61st Congress, 2d Session, 1909—1910. Washington, D. C.: Government Printing Office.
Boas, F [1912 (repr. 1962)] Changes in the Bodily Form of Descendants of Immigrants. — *American Anthropologist*, 14; 530—652.
Boas, F (1914) *Kultur und Rasse*. Veit und Comp., Leipzig. [Angolul: *The Mind of Primitive Man*; magyarul részletek in Boglár Lajos, szerk.: Franz Boas: *Népek, nyelvek, kultúrák*, i.m.]
Boas, F (1936) The Effects of American Environment on Immigrants and Their Descendants. — *Science*, N. S. 84/2189; 522—525.
Boglár, L (szerk.) (1975) Előszó. in: Franz Boas: *Népek, nyelvek, kultúrák*. — Gondolat, Budapest. 5—12.
Frank, T (1987) Anthropology and Politics: Craniology and Racism in the Austro-Hungarian Monarchy. — *Hungarian Studies*, 3/1—2; 171—188.
Frank, T (1992) Ellis Island követei. Az osztrák—magyar kivándorlás titkos amerikai megfigyelése

- (1906—1907). — *Valóság*, 35/7; 77—90.
- Frank, T (1993) Olvasztótégely vagy kulturális pluralizmus: "másság" az Egyesült Államokban. [*MTA*]/*Info-Társadalomtudomány*, 25; 55—62.
- Frank, T (1994) Franz Boas és a közép- és dél-európai kivándorlás antropológiája. — *Ethnographia*, Goldschmidt, W (ed.) (1959) *The Anthropology of Franz Boas*. Essays on the Centennial of His Birth. — *The American Anthropologist*, Vol. 61, No. 5, Part 2, Memoir No. 89.
- Gould, SJ (1981) *The Mismeasure of Man*. — Norton, New York—London.
- Grant, M (1916) *The Passing of the Great Race or The Racial Basis of European History*. — Scribner's, New York. 1st ed.; 4th ed. 1930.
- Herskovits, MJ (1943) Franz Boas as Physical Anthropologist. in: Franz Boas, 1858—1942. American Anthropological Association, Memoirs, No. 61. Menasha, Wisconsin: The Amer. Anthropol. Association.
- Hofstadter, R (1955) *Social Darwinism in American Thought*. — Rev. ed., Beacon Press, Boston.
- Lesser, A (1968) Franz Boas. in: David L. Sills (ed): *International Encyclopedia of the Social Sciences*. The MacMillan Co & The Free Press, 2; 99—110.
- Lodge, HC (1908) *Speech on the Subject of Immigration*. — Boston, 3—20—1908. Senate Document No. 423, 60th Congress, 1st Session.
- Sergi, G (1912) Il preteso mutamento nelle forme fisiche dei discendenti degli immigranti in America. — *Rivista Italiana di Sociologia*, 16/1 (Jan.—Feb); 16—24.
- Shapiro, HL (1939) *Migration and Environment: A Study of the Physical Characteristics of the Japanese Immigrants to Hawaii and the Effects of Environment on Their Descendants*. — Oxford University Press, New York.
- Spier, L (1929) *Growth of Japanese Children Born in America and in Japan*. — University of Washington Press, Seattle.
- Steinmetz, RS (1911) Het nieuwe Menschenras in Amerika. — *Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde*, 342—352.
- Sumner, WG (1963) *Social Darwinism*. Selected Essays. Introduction by Stow Persons. — Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N. J.
- Tanner, JM (1981) *A History of the Study of Human Growth*. — Cambridge University Press, Cambridge.

A szerző címe: Dr Frank Tibor
 Author's address: ELTE Amerikanisztika Tanszék
 H-1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19—21.
 Hungary

